

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті визначено внутрішні та зовнішні фактори, які мають прямий та опосередкований вплив на формування політики регіонального розвитку, встановлено додаткові принципи транскордонного співробітництва та обґрунтовано правові, організаційні та економічні методи, що забезпечують регіональний розвиток.

В статье определены внутренние и внешние факторы, имеющие прямое и посредственное влияние на формирование политики регионального развития, установлены дополнительные принципы трансграничного сотрудничества, аргументированы правовые, организационные и экономические методы, обеспечивающие региональное развитие.

In the article the internal and external factors which has the direct and immediate impact on forming of the politics of regional development, the additional principals of cross-border cooperation are defined, the law, organizational and economic methods which provide regional development are substantiated.

Ключові слова: регіон, регіональний розвиток, міжрегіональні економічні зв'язки, транскордонне співробітництво.

Розгляд регіону як самостійного суб'єкта економічного розвитку, що вносить у господарські процеси системний зв'язок і екологічний порядок, змушує по-новому розглядати процеси формування політики регіонального розвитку.

Важливою складовою сучасної регіональної політики є міжрегіональні економічні зв'язки та транскордонне співробітництво, які мають забезпечити підвищення ролі регіонів у зовнішньоекономічному співробітництві, активне їх входження до міжнародних організацій та формувань.

Ефективне й органічне поєднання інтеграційного руху з вирішенням економічних завдань регіону та розширення добросусідських відносин з регіонами сусідніх країн потребує визначення внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на формування регіональної політики, встановлення додаткових принципів організації транскордонного співробітництва, що ляже в основу формування політики регіонального розвитку та активізує процес інтеграції України до Європейського Союзу.

Метою статті є обґрунтування методів забезпечення політики регіонального розвитку на засадах транскордонного співробітництва, виявлення специфічних особливостей такої співпраці та визначення їх місця і ролі у формуванні політики регіонального розвитку.

Питання, пов'язані з дослідженням проблем соціально-економічного розвитку регіонів та формування відповідної політики, складовою якої є і транскордонне співробітництво, висвітлювались у працях зарубіжних (У.Ізард, А.Кларк, Ф.Перру, К.Шелтер, К.Дучковська-Малиш, М.Клодінські, Н.Агафонов, Е.Алаєв, Т.Вертинська, А.Гранберг і ін.) та українських (В.Пиля, О.Чмир, О.Гарасюк, Т.Терещенко, В.Дергачов, Б.Климчук, П.Луцишин, В.Євдокименко, І.Школа) науковців та практиків.

Так, зокрема, В.Пиля, О.Чмир, О.Гарасюк, Т.Терещенко стверджують, що «транскордонне співробітництво – це система економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших взаємозв'язків (як правило, у вигляді

конкретних проектів та програм), що налагоджені на регіональному та локальному (місцевому) рівнях з метою спільного розв'язання ідентичних проблем та реалізації спільних інтересів територіальних громад прикордонних адміністративно-територіальних одиниць суміжних країн» [1, с. 24], що, на нашу думку, повинно лягти в основу формування політики регіонального розвитку.

Визначаючи етапи транскордонного співробітництва та їх впливу на формування регіональної політики, Т.Вертинська вважає, що транскордонне співробітництво у міру свого становлення проходить такі етапи: комплексне дослідження прикордонних регіонів, визначення переваг і можливих напрямків співпраці, окреслення території, налагодження співпраці між відповідними територіальними громадами або владними органами, а також взаємозв'язків між учасниками транскордонного співробітництва, формування необхідного нормативно-правового поля, інституціональне оформлення транскордонного співробітництва, формування спеціально уповноважених органів, які координуватимуть співпрацю на регіональному та місцевому рівнях [2].

Водночас нові реалії, пов'язані з підготовкою до вступу в силу зони вільної торгівлі з ЄС, активізація діяльності єврорегіонів та формування нетрадиційних міжрегіональних відносин і структур у Європейському Союзі, потребують подальшого дослідження та узагальнення отриманих результатів.

У світі накопичений великий досвід здійснення транскордонної співпраці, спрямованої на поглиблення добросусідських взаємовідносин між територіальними громадами або регіональними владними органами сусідніх держав. Найбільш поширеними формами транскордонного співробітництва є угоди, спільні проекти та програми, міжтериторальні об'єднання, асоціації, єврорегіони та інші подібні їм форми співпраці.

Сьогодні транскордонна співпраця в європейських країнах стала потужним інструментом та чинником регіонального розвитку. Уряди та регіональні органи влади держав, що мають спільні кордони зробили великі кроки назустріч один одному, що в кінцевому результаті й забезпечило створення «Європи регіонів». Атмосфера довіри й ефективна транскордонна співпраця багато в чому стала запорукою стабільного розвитку європейської економіки та реальної ліквідації поділу Європи на «багаті» та «бідні» регіони.

Закон України «Про транскордонне співробітництво» визначає транскордонне співробітництво «як спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством» [3].

Пропонуємо розглядати регіон як адміністративну одиницю субнаціонального рівня, яка має чітко визначені кордони, знаходиться в ієрархічній системі державного управління та на яку поширюється дія одного кола нормативно-правових актів. Під це визначення підпадає Чернівецька область, яка розташована на Південному Заході України у трьох кліматичних зонах з помірно

континентальним кліматом, має кордони з Румунією (226,4 км) та Республікою Молдова (178 км).

Оскільки для України Буковина є воротами до країн Південно-Східної Європи (через регіон проходять важливі автомобільні та залізничні шляхи як державного, так і міжнародного сполучення), то розвиток транскордонного співробітництва у регіоні набуває вагомого регіонального та державного значення.

Враховуючи принципи транскордонного співробітництва, передбачені законодавством України, до яких відносяться повага до державного суверенітету, територіальна цілісність, непорушність кордонів держав, урахування під час укладення угод про транскордонне співробітництво повноважень суб'єктів та прав учасників транскордонного співробітництва, узгоджене усунення політичних, економічних, правових, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці [3], а також принципи «законності, незалежності, територіальної цілісності, добровільності, рівноправності учасників, самостійності, суб'єктивності, просторової оптимальності, компромісності, цільового спрямування, ієрархічності, комплексності, системності» [1, с.30], визначені українськими вченими, формування політики регіонального розвитку дозволяє забезпечити ефективне співробітництво прикордонних територій та зближення рівнів їх соціально-економічного розвитку.

Дослідження, проведені на прикордонних територіях Чернівецької області, свідчать, що ефективність транскордонного співробітництва залежить від великої кількості внутрішніх і зовнішніх факторів, які мають прямий та опосередкований вплив на формування політики регіонального розвитку.

Для якісної характеристики та оцінки динаміки змін внутрішнього середовища Чернівецької області необхідно проаналізувати групи факторів, що характеризують: виробничо-ресурсний потенціал; кадровий потенціал; регіональний бюджет; стратегію розвитку області.

До внутрішніх чинників також варто віднести екологічний стан, рівень соціально-економічного розвитку та фінансової стійкості, інвестиційну привабливість та податкоспроможність, геополітичне розташування області тощо. Як зазначають М.А.Леңдел, О.М.Жулканич та Н.Ю.Ревта «вигідний геополітичний фактор дає змогу посилити процеси розвитку зовнішньоекономічних зв'язків» [4, с.235].

Зовнішнє середовище включає взаємозв'язки з: зовнішніми постачальниками товарів та послуг; зовнішніми споживачами; регіонами-конкурентами; фінансовими організаціями; транспортними підприємствами, тощо.

Також до зовнішніх факторів, які прямо або опосередковано впливають на формування політики регіонального розвитку, необхідно віднести політичну та економічну стабільність країни, наявність ефективної системи державного регулювання, інвестиційну привабливість та екологічну безпеку. На формування політики регіонального розвитку безпосередньо впливають і такі зовнішні фактори, як наявність науково обґрунтованої стратегії соціально-економічного розвитку країни та активність її реалізації, реформування податкової політики, розвиток ринкової інфраструктури, фондового ринку тощо.

Виділення внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на формування політики регіонального розвитку дало змогу встановити додаткові принципи транскордонного співробітництва, серед яких:

1. Принцип децентралізації, сутність якого полягає у переміщенні прийняття рішень від центральних органів влади до владних структур прикордонних територій, що обмежить монополію центру у регіональному менеджменті та забезпечить економічну свободу суб'єктам підприємницької діяльності в організації транскордонного співробітництва. Принцип децентралізації передбачає делегування функцій управління зверху вниз.

2. Принцип партнерства передбачає відхід від жорсткого ієрархічного підпорядкування по вертикалі та диктує правила поведінки між суб'єктами транскордонного співробітництва у процесі їх взаємодії як юридично рівних партнерів.

3. Принцип субсидіарності полягає у виділенні фінансових ресурсів під задалегідь визначені цілі. Він реалізується через формування механізмів перерозподілу фінансових ресурсів з метою забезпечення мінімальних державних соціальних стандартів для всього населення регіону.

4. Принцип мобільності та адаптивності, змістом якого є здатність прикордонних територіальних структур чуттєво реагувати на зміни зовнішнього середовища. Цей принцип проявляється через постійну трансформацію функціональної та організаційної структур регіонального рівня і дозволяє швидко їм адаптуватися до сучасних умов транскордонної співпраці.

5. Принцип виділеної компетенції передбачає перерозподіл функцій в організації транскордонного співробітництва між суб'єктами національного, обласного та місцевого рівнів, а також ресурсне забезпечення реалізації кожної функції.

Визначення внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на формування політики регіонального розвитку, дотримання основних та додаткових принципів організації транскордонного співробітництва підтверджують, що регіональний розвиток має забезпечуватися правовими, організаційними та економічними методами. До правових відноситься прийняття законів постанов та рішень щодо стимулювання регіонального розвитку, у тому числі і транскордонного співробітництва, укладання угод, прийняття програм та ін. До організаційних необхідно віднести створення бізнес-інкубаторів, транскордонних кластерів, агентств регіонального розвитку, проведення конференцій, круглих столів та інших організаційних заходів. До групи економічних методів варто віднести розробку стратегій, перспективне планування, прогнозування, а також такі інструменти, як податки, пільги, кредити, субвенції, фінансові допомоги тощо, що значно би посилювало економічну зацікавленість і відповідальність суб'єктів регіонального відтворювального процесу за наслідки прийнятих рішень та участь у виконанні завдань комплексного соціально-економічного розвитку регіону.

Важливим у формуванні політики регіонального розвитку, особливо у прикордонних територіях, є визначення пріоритетів у регіональному розвитку та розробка технологій, що здатні забезпечити збалансоване соціально-економічне

зростання регіону з урахуванням пріоритетних напрямків та проблем розвитку. І тоді регіональна політика перестає бути тільки компенсатором об'єктивних територіальних диспропорцій, але й стає все більш розвиваючою, зорієнтованою на освоєння перспективних природних ресурсів, впровадження нових видів діяльності, формування сучасної інфраструктури, зміни територіальної структури господарювання тощо.

При визначенні пріоритетів у політиці регіонального розвитку та розширення транскордонного співробітництва необхідно враховувати екологічний фактор. Нагальною постає потреба у розробці системи розрахунку агрегованого індикатора для оцінки еколого-економічної стійкості регіону.

Досвід транскордонного співробітництва у Чернівецькій області свідчить, що така співпраця сприяє виникненню зв'язків, які дають можливість кооперації у багатьох напрямках, особливо у господарській та громадській сферах життєдіяльності прикордонних територій. Зростання економічної та соціальної активності прикордонних територій Чернівецької області має важливе значення, оскільки транскордонна співпраця дає можливість виробляти товари і послуги міжнародного рівня якості і просувати їх на європейські ринки та і в цілому зростають шанси на підвищення стандартів і якості життя місцевого населення, що є головним завданням регіональної політики.

Водночас, у результаті дослідження встановлено, що активізація соціально-економічного розвитку прикордонних територій на основі транскордонного співробітництва на практиці стикається з низкою законодавчих, інфраструктурних, фінансових, ментальних та інших перепон. Їх усунення можливе тільки шляхом системної підтримки транскордонного співробітництва та формування відповідної політики регіонального розвитку, спрямованої на суттєве підвищення ефективності такої співпраці.

Таким чином, визначені внутрішні та зовнішні фактори, які мають прямий та опосередкований вплив на регіональний розвиток, встановлення методів організації транскордонного співробітництва, взаємопов'язані та доповнюють один одного процеси розширення транскордонної співпраці та європейської інтеграції ведуть до формування такої політики регіонального розвитку, яка буде мати значний вплив на соціально-економічний розвиток прикордонних територій та зростання конкурентоспроможності їх всередині країни, сприяти більш раціональному використанню місцевих ресурсів, запровадженню інноваційних технологій, обміну фахівцями тощо.

Список використаних джерел:

1. Пила В.І.. Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво /Пила В.І., Чмир О.С., Гарасюк О.А., Терещенко Т.В/ м. Хмельницький: 2006. - 412 с.
2. Вертинская Т.С. Регионы в международных экономических отношениях / Т.С. Вертинская – Минск: НАН Беларуси. Ин- экономики, 2000. – 190 с.
3. Закон України «Про транскордонне співробітництво» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 45, ст.499) {Із змінами, внесеними згідно із Законами N 1833-VI (1833-17) від 21.01.2010, ВВР, 2010, N 12, ст.116 N 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012}
4. Лендел М.А. Концептуальні аспекти інтеграційного співробітництва прикордонного регіону /Лендел М.А., Жулканич О.М., Ревта Н.Ю.// Транскордонне співробітництво в умовах розширення Європейського Союзу на Схід. "Карпати", Ужгород: 2006. - 494с.